

Стаття 255 ККУ повинна більш активно застосовуватись правоохоронними органами, у всіх випадках, коли виявляється як вчинення злочину злочинною організацією, так і самого виявлення учасника злочинної організації – за участь у злочинній організації. З метою спрощення порядку її застосування варто переглянути визначення не лише злочинної організації, а й організованої групи, наведені у ст. 28 ККУ, в напрямі відмежування їх кримінологічних ознак від суб'єктно-структурної та системної основи діяльності. Відповідальність за створення та участь в організованій групі також повинна бути відповідною.

Крім того, з метою ефективнішої протидії організованій злочинності через дію кримінально-правових норм їх термінологічна основа повинна бути єдиною, з відображенням сутнісних деталей і чітка для розуміння та застосування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 8 лютого 2013 року: (ОФЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 216 с.
2. Жаровська Г.П. Співучасть у злочині за кримінальним правом України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Г. П. Жаровська / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2004. – 19 с.
3. Українець В.В. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В.В. Українець / Акад. адвокатури України. – К., 2009. – 20 с.
4. Кваша О. О. Співучасть у злочині: сутність, структура та відповідальність [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Кваша Оксана Олександрівна ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2013. – 36 с.
5. Митрофанов І. І., Притула А. М. Співучасть у злочині: навч. посіб. / І. І. Митрофанов, А. М. Притула. – О.: Фенікс, 2012. – 205 с.
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

УДК 343.36

ВТЕЧА З МІСЦЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО З-ПІД ВАРТИ, ПОЄДНАНА ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ ЗБРОЄЮ ЧИ З ЇЇ ВИКОРИСТАННЯМ

Орел Ю.В., к. ю. н., доцент
кафедри правознавства

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Стаття присвячена дослідженню змісту такої кваліфікуючої ознаки втечі з місця позбавлення волі або з-під варті, передбаченої ч. 2 ст. 393 КК України, як поєднаної із заволодінням зброєю чи з її використанням. Пропонується виділення такої ознаки в особливо кваліфікований склад втечі та підвищення відповідальності за її вчинення.

Ключові слова: втеча, кваліфікуючі ознаки, заволодіння, використання, вогнепальна зброя, холодна зброя, кримінальна відповідальність.

Статья посвящена исследованию содержания такого квалифицирующего признака побега из места лишения свободы или из-под стражи, предусмотренного ч. 2 ст. 393 УК Украины, как соединенного с завладением оружием или с его использованием. Предлагается выделение такого признака в особо квалифицированный состав побега и повышение ответственности за его совершение.

Ключевые слова: побег, квалифицирующие признаки, завладение, использование, огнестрельное оружие, холодное оружие, уголовная ответственность.

Orel Yu.V. ESCAPE FROM A PENITENTIARY INSTITUTION OR CUSTODY, COMBINED WITH THE SEIZURE OF WEAPONS OR WITH ITS USE

The article investigates the content of such qualifying sign of escape from penitentiary institution or from custody, provided part 2 of article 393 of the Criminal code of Ukraine, as combined with the seizure of weapons or with its use. Proposed allocation of such sign in special aggravating escape and increasing the responsibility for its commission.

Key words: escape, qualifying sign, seize, use, firearms, edged weapons, criminal responsibility.

Аналіз статей 389, 390, 391-393, 395 КК України показує, що з усієї сукупності злочинів, що посягають на нормальну діяльність органів і установ пенітенціарної служби України, лише ст. 393 КК України є винятком і містить у ч. 2 кваліфікуючі ознаки. В якості однієї з них ч. 2 ст. 393 КК України називає вчинення втечі, поєднаної із заволодінням зброєю чи з її використанням, що становить підвищену суспільну небезпеку як особи винного, так і вчиненого ним діяння, оскільки

може заподіяти тяжку шкоду здоров'ю або спричинити смерть потерпілого. При застосуванні зброї істотно зростає агресивність і зухвалість дій злочинця, міцніє його рішучість і впевненість у досягненні мети, у нього виникає відчуття власної невразливості, а також ускладнюється діяльність співробітників правоохоронних органів з припинення злочину. Тому закономірно, що дана обставина передбачена як кваліфікуюча ознака ст. 393 КК України.

В юридичній літературі проблемні питання боротьби із втечами з місць позбавлення волі досліджувалися у працях таких вчених, як М. І. Бажанов, О. В. Бринзанська, О. В. Бриліантов, А. П. Гель, В. І. Єгоров, О. Л. Жуйков, М. П. Журавлев, В. Є. Квашиш, О. Г. Колб, М. Ф. Костюк, Л. Г. Крахмальник, К. В. Мазняк, О. В. Мазур, Б. Д. Махаків, О. С. Міхлін, О. І. Плужнік, Ш. С. Рашковська, О. Л. Ременсон, В. К. Сауляк, О. Д. Сміян, І. М. Тяжкова, Ю. К. Шевелєв та ін. Незважаючи на безсумнівну значимість цих досліджень, разом із тим представляється, що вони не вичерпали всього кола питань, що потребують свого вирішення в даній області.

Мета статті – дослідити зміст та надати власне бачення такої кваліфікуючої ознаки втечі з місця позбавлення волі або з-під варти, передбаченої ч. 2 ст. 393 КК України, як поєднаної із заволодінням зброєю чи з її використанням.

Для правильної кваліфікації вчиненого має значення з'ясування поняття зброї як предмета і засобу вчинення даного виду втечі.

У кримінальному праві під зброєю розуміються спеціально створені і придатні для ураження живої цілі предмети, на виготовлення, носіння і використання яких потрібен дозвіл органів МВС [1, с. 41-42].

Пленум Верховного Суду України у Постанові від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» виділяє два види зброї, незаконне поводження з якою є кримінально караним – вогнепальну та холодну. При цьому відзначається, що основною характерною ознакою зброї є її призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища.

Так, до вогнепальної зброї Пленум ВСУ відносить усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей).

Пневматична зброя, сигнальні, стартові, будівельні, газові пістолети (револьвери), пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металічними снарядами несмертельної дії, ракетниці, не можуть бути віднесені до предмета цього злочину.

До холодної зброї належать предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаку, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою [2, с. 133-140].

Зброя може бути виготовлена як промисловим, так і саморобним способом, тобто для визнання предмета зброєю не має значення спосіб її виготовлення. Вона може бути вико-

ристана за своїм прямим призначенням – вразити живу ціль – тільки в тому випадку, якщо вона фактично володіє певними вражаючими властивостями. Ця ознака є визначальною для визнання вогнепальною переробленою зброєю або виготовленою кустарним способом. Тому у випадках, коли для вирішення питання про те, чи є відповідні предмети зброєю, потрібні спеціальні знання, слід призначати експертизу з проведенням її у відповідних експертних установах. Заволодіння або використання предметів, які використовуються в якості зброї, але фактично не є зброєю, не охоплюються даною кваліфікуючою ознакою.

У злочинних цілях, як правило, може застосовуватися ручна (стрілецька) вогнепальна і холодна зброя. Вогнепальна зброя повинна бути придатна до стрільби (хоча б для виробництва одного пострілу), а холодна – володіти вражаючими якостями. У зв'язку з цим втеча з використанням макета зброї не може розглядатися як вчинена з використанням зброї. Непридатна для використання за призначенням зброя, яка втратила бойові якості, не може заподіяти реальну шкоду життю та здоров'ю людини, а тому вона нічим не відрізняється від макета зброї. Такі дії винного за наявністю до того підстав, передбачених законом, повинні кваліфікуватися як втеча, поєднана з погрозою застосування насильства.

Від зброї слід відрізнити також предмети, що використовуються в якості зброї, і предмети, спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень. Вони володіють деякими якостями зброї і застосовуються злочинцями як засіб насильства під час нападу. Але на відміну від зброї ступінь удосконалення зазначених предметів не така, щоб вважати їх зброєю, оскільки вражаючі властивості, зручність користування ними та ефективність застосування істотно нижче, ніж у зброї.

Як відзначає М. Р. Гарафутдинов, мають місце випадки, коли засуджені здійснюють втечі з використанням не тільки зброї, але й різних боеприпасів, наприклад, гранат, вибухових речовин (пороха, динаміта, тротила тощо), які володіють властивістю знищення або руйнування об'єктів матеріального світу. При їх застосуванні заподіюється майновий збиток установі, пошкоджуються загордження, призначені для запобігання втечі, створюється загроза для життя та здоров'я інших осіб, нерідкі випадки загибелі, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, від чого суспільна небезпека такої втечі тільки зростає [3, с. 170].

У зв'язку з цим, на нашу думку, було б доцільно знаряддями злочину, передбаченого ч. 2 ст. 393 КК, поряд з використанням зброї визнати в якості кваліфікуючої ознаки втечі використання бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв.

Використовуючи термін «заволодіння», законодавець не конкретизує форми або способи заволодіння зброєю стосовно втечі.

Під заволодінням зброєю при втечі розуміють протиправне її вилучення у власника або законного володільця, що вчиняється одним зі способів, зазначених у ст. 262 КК України. Викрадення (крадіжка, грабїж), привлас-

нення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства вогнепальною зброєю при вчиненні втечі охоплюється ч. 2 ст. 393 КК України та не потребує додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 262 КК України. Проте, якщо заволодіння зброєю відбулось за наявності кваліфікуючих ознак, зазначених у частинах 2 або 3 ст. 262 КК України, дії винного слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 393 КК України та відповідною частиною ст. 262 КК України [4, с. 136].

Заволодіння зброєю характеризує об'єктивну сторону кваліфікованого складу втечі, воно здійснюється в процесі виконання дії, спрямованої на залишення місця позбавлення волі, попереднього ув'язнення, звільнення з-під варти. У зв'язку з цим ми вважаємо, що заволодіння зброєю при втечі передбачає вилучення зброї з чужого для винного володіння, привласнення його з подальшим розпорядженням ним на свій розсуд. Заволодіння зброєю може розглядатися в якості кваліфікуючої ознаки лише в тому разі, якщо воно сталося в ході здійснення втечі.

У зв'язку з цим ми не можемо погодитися з думкою вчених, які вважають, що як заволодіння зброєю належить розцінювати не тільки її викрадення, а й будь-які інші способи придбання її засудженим (виготовлення, купівля, знайдення, дарування, вигреш тощо), які можуть відбуватися не тільки при реалізації втечі, але й у процесі готування до неї [5, с. 146-147; 6, с. 135-136].

Якщо, готуючись до втечі, особа протиправно виготовила зброю, тобто вчинила дії зі створення виробу або пристрою, внаслідок чого він набуває властивостей, характерних для зброї, і може використовуватися для ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища, то в цьому випадку відсутнє протиправне заволодіння зброєю.

Попереднє придбання або виготовлення зброї з метою використання її при втечі може розглядатися як готування до вчинення втечі з використанням зброї. Якщо викрадення або виготовлення вогнепальної зброї та її незаконне носіння, зберігання, передача чи збут здійснені для вчинення втечі, такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 262 або ст. 2631 і ч. 1 ст. 263, а також як готування чи замах до вчинення втечі за ч. 2 ст. 393 КК.

Заволодіння зброєю при здійсненні втечі може бути визнано в якості обтяжуючої ознаки лише в тому разі, коли винний незаконно вилучає зброю, заволодіває і володіє нею. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід погодитися з М. Р. Гарафутдиновим, який відзначав, що факту вилучення зброї в охорони без її присвоєння, коли винний з метою перешкодити застосуванню зброї роззброює конвойного, а зброю відкидає у важкодоступне місце, недостатньо для визнання таких дій кваліфікуючою обставиною, передбаченою ч. 2 ст. 393 КК [3, с. 173].

Скоєне слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 393 КК України не тільки тоді, коли винний неза-

конно заволодіває зброєю для її використання при втечі, а й якщо таке заволодіння має на меті використання зброї після вчинення втечі [4, с. 136].

Суспільна небезпека втечі значно зростає у разі її вчинення з використанням зброї. Використання зброї при втечі частіше є умовою успішного здійснення злочинного наміру. Зброя в цих випадках є засобом фізичного або психічного впливу на представників охорони або інших осіб або засобом пошкодження інженерно-технічних засобів охорони.

Як вказують учені, при правовій оцінці дій винного під час втечі з використанням зброї необхідно встановлювати спосіб і наслідки використання зброї. Будь-який спосіб застосування зброї при вчиненні втечі повинен розглядатися в якості обтяжуючої покарання обставини, передбаченої ч. 2 ст. 393 КК [3, с. 174; 7, с. 113; 8, с. 122].

При застосуванні зброї, як правило, заподіюється шкода здоров'ю або життю персоналу колонії або створюється реальна небезпека заподіяння таких наслідків. Застосування зброї при вчиненні втечі передбачає здійснення з неї пострілу (або пострілів), використання її колючо-ріжучих та інших бойових якостей, тобто використання її за прямим призначенням.

При здійсненні втечі вогнепальну зброю іноді використовують для нанесення ударів, наприклад удар автоматом по голові конвойного. Оскільки автомати, карабіни, гвинтівки призначені не тільки для виробництва пострілу та ураження цілі вогнем, але й для ураження багнетом і прикладом, втечу з використанням зброї таким чином слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 393 КК.

У випадку нанесення удару рукояткою пістолета по голові особі, що перешкоджає здійсненню втечі, пістолет виступає не в якості зброї у власному розумінні цього слова (за відсутності вчинення зброєю психічного насильства на потерпілого), а як предмет, який використовується в якості зброї (в даному прикладі – в якості холодної зброї). Такі дії винного, на нашу думку, за наявністю до того підстав, передбачених законом, повинні кваліфікуватися як втеча, поєднана із застосування насильства.

Як вказує О. І. Плужник, термін «використання зброї» є тотожним терміну «застосування зброї», і тому як використання зброї слід розуміти і випадки застосування зброї щодо людини, і для зупинки транспортних засобів, і для знешкодження тварин тощо [5, с. 149-152].

У коментарі до ст. 146 КК України М. І. Хавронюк відзначає, що застосування зброї означає фактичне використання її для фізичного впливу на потерпілого, коли цими діями створювалась реальна загроза його здоров'ю або життю (здійснення прицільного пострілу або інший спосіб використання її бойових властивостей), або для психічного впливу (демонстрування оголеної вогнепальної зброї, приведення її в бойове положення, прицілювання, поєднане зі словесною погрозою, тощо) [9, с. 355].

Під застосуванням зброї О. В. Мазур розуміє як фактичне її використання для запо-

діяння шкоди здоров'ю людини, тобто використання її за своїм прямим призначенням, так і її демонстрація з погрозою негайного застосування в процесі здійснення втечі, тобто використання зброї не за своїм прямим призначенням, але коли при цьому створюється реальна загроза для життя і здоров'я будь-яких осіб, включаючи тих, які не перешкоджали втечі [10, с. 120]. Погоджуючись із цим, О. Л. Жуйков підкреслює, що одна лише демонстрація зброї не може розцінюватися як її застосування [11, с. 139].

Таким чином, оскільки погроза зброєю об'єктивно створює небезпеку життю або здоров'ю осіб, які намагаються припинити втечу, подібні дії слід розглядати як вчинені з використанням зброї. Такої думки дотримуються й інші вчені [4, с. 137].

На кваліфікацію збройної втечі за ч. 2 ст. 393 КК не впливає та обставина, що в результаті застосування зброї ніхто не постраждав. Якщо ж при цьому були заподіяні умисні тяжкі тілесні ушкодження за обтяжуючих відповідальність обставин (ч. 2 ст. 121 КК) або умисно заподіяна смерть (ст. 115 КК), то втечу слід кваліфікувати за сукупністю з відповідними статтями.

Якщо втеча була вчинена за наявності двох або більше обтяжуючих обставин, передбачених у ч. 2 ст. 393 КК, то вчинене, на нашу думку, потрібно кваліфікувати з урахуванням кожної з них.

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що законодавець з огляду на підвищену суспільну небезпеку втечі, поєднаної із заволодінням зброєю чи з її використанням, вірно виділив її як кваліфікуючу ознаку і передбачив за неї підвищену відповідальність. Разом із тим хотілося б зазначити, що не може бути однаковою суспільна небезпека втечі, вчиненої, наприклад, повторно або за попередньою змовою групою осіб, порівняно з втечею, поєднаною із заволодінням зброєю чи з її використанням. Думається, ця особливість повинна бути відображена у ст. 393 КК шляхом виділення та поміщення такої ознаки до особливо кваліфікованого складу втечі з обов'яз-

ковою диференціацією відповідальності за неї. На нашу думку, доцільним і достатнім буде встановлення покарання за вчинення втечі, поєднаної із заволодінням зброєю чи з її використанням, у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Малков В.Д. Хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ : учебное пособие / В.Д. Малков. – М.: Изд-во ВШ МВД СССР, 1971. – 76 с.
2. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах: Станом на 3 вересня 2012 р. / Упоряд. Руснак Ю.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 450 с.
3. Гарафутдинов М. Р. Ответственность за побег из мест лишения свободы, предварительного заключения или из-под стражи по уголовному праву Российской Федерации : дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Марат Рафикович Гарафутдинов. – Казань, 1995. – 281 с.
4. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / В.І. Тютюгін, В.І. Борисов, Ю.В. Гродецький та ін.; За заг. ред. проф. В.І. Борисова, проф. В.І. Тютюгіна. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 155 с.
5. Плужник О.І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Плужник Олена Іванівна. – К., 2003. – 201 с.
6. Бринзанська О.В. Кримінальна відповідальність за злочини, що посягають на діяльність установ кримінально-виконавчої системи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Бринзанська Ольга Василівна. – К., 2012. – 221 с.
7. Махаков Б.Д. Уголовно-правовые и криминологические меры борьбы с побегами из мест лишения свободы : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Буян-Дылгер Доржиевич Махаков. – Москва, 2000. – 271 с.
8. Смиян А.Д. Побег из места лишения свободы, из-под ареста или из-под стражи (уголовно-правовая и криминологическая характеристика) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Александр Дмитриевич Смиян. – М., 2007. – 237 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2010 – 1288 с.
10. Мазур О.В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с побегами из мест лишения свободы (по материалам Западно-Сибирского региона) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Олег Васильевич Мазур. – Омск, 1997. – 219 с.
11. Жуйков А.Л. Уголовная ответственность за побег из места лишения свободы, из-под ареста или из-под стражи : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Александр Леонидович Жуйков. – Нижний Новгород, 2008. – 214 с.